

Відгук

офіційного опонента про дисертацію Гончар Людмили Вікторівни «Теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність обраної теми визначається нагальними проблемами сьогодення. Негативні явища повсякденного життя, суспільна і політична нестабільність, стан соціальних змін в Україні позначаються на функціонуванні сучасної сім'ї. Спостерігається зростання кількості розлучень, високий рівень сирітства, збільшення кількості дітей, які передаються на виховання під контроль державних органів, що свідчить про кризовий стан і зниження виховного потенціалу цього суспільного інституту.

Оздоровлення сім'ї та розширення її виховних можливостей на сучасному етапі, активне долучення до реалізації освітніх завдань є вкрай важливим.

Демократичне суспільство зацікавлене у тому, щоб сім'я стала потужним фактором його стабілізації та зміцнення.

Сучасна педагогічна наука підтверджує беззаперечний авторитет сімейного виховання у розвитку особистості дитини.

Сім'я – складна система взаємостосунків між подружжям, батьками, дітьми, іншими родичами. У сукупності ці стосунки становлять мікроклімат сім'ї, який безпосередньо впливає на емоційне самопочуття всіх її членів, через призму якого сприймається весь світ і своє місце в ньому. У залежності від того, як поведуть себе з дитиною дорослі, які почуття і ставлення проявляються з боку близьких людей, діти сприймають світ, який притягує або віддаляє, дружелюбним чи загрозливим. Як результат, у дитини виникає довіра чи недовіра до світу. Емоційно-сприятливі, гуманні взаємостосунки в сім'ї стимулюють розвиток почуттів, формують основи поведінки, сприяють

проявам взаємоповаги, розуміння та довіри. Благополуччя людини в сім'ї переноситься і на інші сфери взаємостосунків.

Внутрішньосімейна взаємодія формує цінності, орієнтації, систему потреб, інтересів, звичок, поведінку дитячої особистості, основу виховання дітей в сім'ї.

Не одне покоління вчених в галузі сімейної педагогіки переконливо довело, що основу сімейного виховання становить принцип гуманізму, а гуманні батьківсько-дитячі взаємини сприяють його практичній реалізації, – спрямовують батьків на визнання того, що кожна дитина особлива, унікальна, неповторна і що вона не готується до майбутнього життя, а живе сьогодні повноцінним життям, вона – особистість.

З огляду на те, що відповідно до Концепції нової української школи (2016) на сім'ю, батьків покладаються відповідальні завдання щодо виховання дітей в умовах сьогодення на засадах партнерства, розроблення і впровадження методики формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин на сучасному науковому знанні у цьому процесі є актуальною проблемою педагогіки, психології, соціальної педагогіки.

На підставі інформації, поданої у вступі дисертаційної роботи, а також в авторефераті, зазначимо, що дослідження Гончар Л. В. «Теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин» ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів, концепцій, тощо, а також є частиною науково-дослідних тем Інституту проблем виховання НАПН України «Соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї» (державний номер реєстрації 0108U000275), «Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах» (державний номер реєстрації 0114U003098) як складника фундаментальних (прикладних) досліджень з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук, що входять до переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених постановою

Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942 «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані й подані в дисертаційній роботі, в більшості своїй є обґрунтованими, логічними, системними й послідовними. Їм властива осмисленість наукових підходів здобувачки, умотивованість та обґрунтованість наукових тверджень, висунутих вперше, а також взаємозв'язок наукових теоретичних положень із практичними рекомендаціями для вчителів, батьків, соціальних педагогів, психологів, майбутніх вчителів, науковців. Зокрема, Гончар Л. В. витлумачила й уточнила змістові характеристики понять дослідження «гуманізм», «гуманність», «гуманні батьківсько-дитячі взаємини», схарактеризувала психологічні, педагогічні, організаційно-педагогічні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин як у сім'ї, так і у спільній роботі сім'ї та школи.

Вступ дисертації містить усі необхідні компоненти: обґрунтування вибору теми дослідження, мету й завдання дослідження відповідно до предмета й об'єкта дослідження, наукову новизну отриманих результатів, апробацію матеріалів дисертації, перелік наукових методів дослідження, структуру й обсяг дисертації тощо.

Заслужують на увагу виокремленні психолого-педагогічні підходи до формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин, які дали змогу дисертантці визначити структуру, зміст, критерії й показники сформованості у батьків і дітей взаємовідносин, взаємодії, співпраці, співтворчості на засадах гуманізму; побудувати структурно-функціональну модель формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин у позаурочній діяльності школи.

Змістовно висвітлено результати роботи за такою моделлю. Хоча було б логічно побудувати таку модель і за етапом константувального

експерименту, і порівняти їх. Це дало б змогу через ці моделі побачити, що конкретно було змінено, доповнено, а що – не вдалося і над чим необхідно працювати і вчителям, і батькам, і науковцям.

Теоретично обґрунтовано й загальні питання організації і проведення всіх етапів педагогічного експерименту, зокрема мету, завдання і зміст позаурочної роботи в школі з батьками і дітьми з питань сімейного виховання.

Загальні висновки цілком корелюються з метою, завданнями дослідження, теоретичними положеннями й запропонованими методичними рекомендаціями.

Проте дискусійними можна вважати окремі наукові підходи Гончар Л.В.

Зокрема, розглядаючи питання формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин Гончар Л.В. акцентує увагу на позаурочній роботі в школі. Проте вирішити цю проблему можливо тільки в системі сімейного виховання, з його метою, завданнями, принципами, методами, формами, прийомами і засобами роботи як з дітьми у сім'ї та школі, так і з батьками в школі. Формування буде включати дві підсистеми: в школі за допомогою вчителя, а в сім'ї – пряма взаємодія батьків і дітей.

У дисертації натрапляємо на різні варіанти термінів для позначення одного й того самого наукового поняття. Наприклад: «гуманні батьківсько-дитячі взаємини»; «гуманні взаємини батьків з дітьми»; «гуманні взаємини дітей з батьками»; «гуманні взаємини між батьками та дітьми молодшого шкільного і підліткового віку». Доречно в тексті використовувати термін заявлений у темі дисертації – «гуманні батьківсько-дитячі взаємини».

Крім того, бажано було б увідповіднити загальнонаукові терміни з сучасною законодавчою базою. Зокрема, варто послуговуватися терміном «освітній процес», замість «навчально-виховний процес» та ін. (див. Закон України від 05.09.2017 № 2145 – VIII «Про освіту»).

Також, не всі таблиці, подані в дисертації, несуть необхідне наукове підтвердження, розкривають ті показники, які не мають змістового навантаження (т. 3.22. с. 254), (т. 3.25. с. 265).

Достовірність та наукова новизна результатів, повнота викладу їх в опублікованих працях.

Наукова новизна отриманих результатів не викликає сумніву, оскільки вперше в українській педагогіці науково обґрунтовано теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин та розроблено структурно-функціональну модель, за якої підвищуються рівень такої роботи в системі сімейного виховання; визначено педагогічні умови формування виховної компетентності батьків; виокремлено форми, методи, прийоми роботи з учнями в позаурочній діяльності школи та в умовах сім'ї, що сприяє формуванню гуманної батьківсько-дитячої взаємодії на засадах партнерства.

Достовірність результатів дослідження забезпечено науково-методичним обґрунтуванням вихідних положень, ефективним використанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів, які відповідають предметові, меті й завданням дослідження; упровадженням розробленої структурно-функціональної моделі формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин в закладах загальної середньої освіти в позаурочній роботі, позитивною динамікою результатів експериментальної роботи з сімейного виховання, зокрема, спільної роботи сім'ї та школи з питань вибудови батьківсько-дитячих стосунків на засадах гуманізму та партнерства.

Проте для підтвердження достовірності результатів варто було б у вступі обґрунтувати вибір наукових методів дослідження і змістовно схарактеризувати, що саме досліджувалося кожним методом. Це є обов'язковою вимогою до дисертацій (див. п. 8 Вимог до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»).

Так, у роботі досить чітко використовується метод моделювання, подається його ґрунтовне тлумачення, вибудовується структурно-

функціональна модель формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин, а у вступі цей метод не визначається в жодній із представлених груп: теоретичні, емпіричні, статистичні (с. 7).

З вичерпною повнотою в п'ятому розділі описано перебіг формувального етапу педагогічного експерименту і результати роботи з формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин за технологією, розробленою Гончар Л. В. та підтвердженою статистичним обґрунтуванням за допомогою непараметричного критерію Фішера та методу t – розподілу Стюдента. Розкрито зміст, основні завдання експерименту, докладно схарактеризовано структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин в умовах школи та сім'ї, що охоплює мету, принципи, зміст, форми, методи, засоби, критерії, показники рівнів сформованості гуманної батьківсько-дитячої взаємодії.

Аналізуючи повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях Гончар Л. В., констатуємо:

по-перше, відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 № 1112 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» здобувачка за темою дисертації має необхідну кількість публікацій у наукових фахових виданнях України та інших держав;

по-друге, публікації відбивають основні положення дисертації. Зокрема, наприкінці кожного розділу роботи зазначено перелік праць дисертантки, у яких висвітлено матеріали того чи того розділу. До того ж переважна частина публікацій має апробаційний характер.

Особливо наголошуємо на ґрунтовному науково-методичному забезпеченні, яке сприятиме як формуванню гуманних батьківсько-дитячих взаємин, так і в цілому наповнить сімейну педагогіку, сімейне виховання сучасними виховними технологіями, новими підходами, формами, змістом роботи.

У цілому наукове дослідження Гончар Л. В. відповідає вимогам до оформлення дисертацій. Основну частину роботи логічно структуровано: є вступ, п'ять розділів, висновки й додатки. Проте, згідно з новими вимогами до оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», список використаних джерел бажано було б сформувати опціонально – у кінці кожного розділу основної частини дисертації.

З метою ознайомлення зі змістом та результатами наукового дослідження на початку дисертації подано анотації державною й англійською мовами, де дисертантка стисло представила основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни. Наприкінці анотації наведено ключові слова, що відповідають основному змістові наукової праці й відбивають тематику дослідження.

Зміст наукового дослідження повно відбито в авторефераті дисертації, у якому, крім основних положень, подано також фактичні результати й загальні висновки, ідентичні дисертаційній роботі. В авторефераті подана розширена анотація англійською мовою, що увідповіднює оформлення дисертації й автореферату.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу виконано на досить високому науковому рівні. Зазначені у відгукові зауваження не ставлять під сумнів вагомість нових науково обґрунтованих результатів Гончар Людмили Вікторівни, а лише можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації та бути врахованими в подальших наукових пошуках здобувачки.

Методичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, стануть у нагоді укладачам навчальних програм з методики виховної роботи, сімейного виховання, психології сім'ї; автором нового покоління підручників і навчальних посібників з педагогіки сім'ї, гуманної педагогіки; класним керівником у практичній діяльності; викладачам вишів на заняттях із

сучасних технологій виховання; методистам і викладачам закладів післядипломної педагогічної освіти на заняттях зі слухачами курсів підвищення кваліфікації; батькам для підвищення педагогічної компетентності тощо.

За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, змістом та оформленням дисертація з теми: «Теоретико-методичні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин» відповідає пунктам 9-10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567, а її автор – Гончар Людмила Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології
й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова

В.Л. Федяєва
В.Л. Федяєва

14 травня 2018 р.